

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Філософський факультет

Кафедра політології

**КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА БАКАЛАВРА**

На тему: **«ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ МІЖНАРОДНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ НА ДЕРЖАВИ ПОСТРАДЯНСЬКОГО
ПРОСТОРУ: ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР»**

Виконала:

Здобувачка вищої освіти 4-го курсу, групи
ОП-42

Спеціальності 052 Політологія

ОПП «Політичні технології та аналіз
політики»

Міленко Софія Михайлівна

(прізвище, ім'я та по батькові)

Керівник:

к. філософських н., доцент кафедри
політології

Авксентьев Олександр Леонідович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові)

Рецензент:

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по батькові)

Зміст

<u>Зміст</u>	2
<u>Вступ</u>	3
<u>Розділ 1: Теоретико-методологічні основи дослідження впливу міжнародних організацій на політичні процеси</u>	9
<u>1.1. Міжнародні організації як суб'єкти глобальної політики: поняття, типи та інструменти впливу</u>	9
<u>1.2. Теоретичні підходи до аналізу зовнішнього впливу на політичні режими пострадянських держав</u>	17
<u>Розділ 2: Політичні технології впливу міжнародних організацій на держави пострадянського простору: практичний аналіз</u>	27
<u>2.1. Взаємодія ЄС, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних організацій з державами пострадянського регіону: механізми та напрями впливу</u>	27
<u>2.2. Політичні наслідки міжнародного впливу: трансформація державного управління, демократизація та геополітичні зміни (на прикладах України, Грузії, Молдови та інших)</u>	37
<u>Висновок</u>	49
<u>Література</u>	52

Вступ

Дослідження впливу міжнародних організацій на політичні процеси, особливо у країнах, що проходять складні трансформації набуває особливої ваги в умовах сучасної глобалізованої світової системи, де переплетення національних та наднаціональних інтересів створює нові виклики та можливості. Щодо сучасного стану вивчення цієї проблематики то є безліч наукових праць, які розглядають міжнародні організації не просто як арени для взаємодії держав, але і як самостійних акторів, здатних формувати порядок денний, поширювати норми та здійснювати безпосередній вплив на внутрішню політику країн, при цьому чимало аспектів, пов'язаних із специфікою такого впливу в умовах пострадянського транзиту, де демократичні перетворення переплітаються зі спадщиною авторитарного минулого та активною протидією з боку реваншистських сил, потребують подальшого глибокого аналізу. Доцільність проведення даного наукового дослідження зумовлена необхідністю комплексного осмислення механізмів, напрямів та наслідків впливу міжнародних організацій на політичні режими пострадянських держав, що має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення для вироблення адекватних стратегій національного розвитку та зовнішньополітичного позиціонування цих країн в умовах складного геополітичного середовища.

Актуальність обраної можна окреслити тим, що пострадянські держави з моменту здобуття незалежності перебувають у процесі пошуку власної моделі політичного розвитку та місця у світовій системі, і цей процес значною мірою відбувається під впливом різноманітних зовнішніх акторів, серед яких ключову роль відіграють міжнародні організації.

Суть проблемної ситуації полягає у тому, що цей вплив є неоднозначним, тому що з одного боку, міжнародні організації, що представлені ЄС, НАТО, ОБСЄ, сприяють демократизації, зміцненню верховенства права, модернізації державних інститутів та інтеграції цих країн до європейського та євроатлантичного простору, але й з іншого боку, пострадянський регіон є ареною гострої геополітичної конкуренції, де Російська Федерація активно використовує власні інструменти впливу, включаючи підконтрольні їй міжнародні структури, для протидії західним впливам, збереження регіонального домінування та дестабілізації сусідніх країн, що обрали демократичний шлях розвитку. Саме тому вивчення специфіки взаємодії міжнародних організацій з пострадянськими державами, аналіз ефективності їхніх політичних технологій та оцінка реальних наслідків їхнього впливу на трансформаційні процеси є нагальною науковою потребою, що дозволяє зрозуміти динаміку політичних змін у цьому стратегічно важливому регіоні.

Ступінь вивченості теми у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених є досить значним, що свідчить про її важливість та багатогранність. Вітчизняні автори, як Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, Н.С. Логвінова, С.О. Кравченко та В.В. Кравченко, Є. Суліма та М. Шепелєв, О.О. Скрипник, В. Гельман, А.Б. Добровольська, В.В. Копча, Р.М. Майборода, Т.А. Бевз, С.Г. Брехаря, та О. Сушко, приділяли увагу концептуальним засадам функціонування міжнародних організацій, теоретичним аспектам глобального управління, аналізу зовнішніх чинників, що впливають на політичні режими пострадянських держав, особливо України, та дослідженню феноменів захопленої держави й олігархічного впливу. Зарубіжні дослідники, серед яких можна виокремити Й. Борзиковські та Й. Півхаус, М.П. Карнс, Т. Джонсон та К.А. Мінгст, Н. Бурместер, І.І. Лукашук, М.С. Рай, М. Фіннемор, І. Валлерстайн, К. Чейз-Данн, Дж. Аррігі, А.Г. Франк, О.С. Гурбич, С. Левицький та Л. Вей, Т. Ланкіна, А. Лібман та А.

Обиденкова, В. Зейкем, П. Сондерс та Д. Антун, С. Корнелл, П. Д'Аньєрі, М. Рассел, С. Кхунтіа, К. Міллс, Е. Коган, Е. Дарбаїдзе, Т. Гремінгер та Т. Вестнер, вивчали широкий спектр питань, починаючи від автономії міжнародних організацій, їхньої ролі у світовій політиці, теоретичних підходів до міжнародних відносин, до конкретних аспектів демократичної та авторитарної дифузії, політики Росії на пострадянському просторі, аналізу заморожених конфліктів та впливу міжнародних організацій на процеси демократизації та геополітичні зміни в Україні, Грузії та Молдові. Попри значну кількість розробок, доцільність подальшого доопрацювання теми полягає у необхідності системного аналізу саме політичних технологій впливу міжнародних організацій на пострадянські держави в сучасних умовах, узагальнення практичного досвіду їхньої взаємодії та виявлення специфічних політичних наслідків для регіону, що постійно змінюється.

Метою дослідження є комплексний аналіз теоретико-методологічних основ та практичних аспектів впливу міжнародних організацій на політичні процеси в державах пострадянського простору, що передбачає виявлення ключових механізмів, напрямів та політичних наслідків такої взаємодії для трансформації державного управління, демократизації та геополітичних змін у регіоні.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

- дослідити сутність міжнародних організацій як суб'єктів глобальної політики, розкривши їхні поняття, типологію та основні інструменти впливу на міжнародній арені;
- здійснити аналіз провідних теоретичних підходів до вивчення зовнішнього впливу на політичні режими держав, що утворилися після розпаду СРСР, зокрема концепцій світо-системного аналізу, дифузії норм та ролі політичних акторів;

- проаналізувати конкретні механізми та напрями взаємодії провідних міжнародних організацій, серед яких Європейський Союз, НАТО та ОБСЄ, з державами пострадянського регіону, виявивши особливості їхніх стратегій та інструментарію;

- оцінити політичні наслідки міжнародного впливу на пострадянські держави, зосередившись на прикладах України, Грузії та Молдови, та проаналізувавши зміни у сферах державного управління, демократизації та геополітичних орієнтацій.

Об'єктом дослідження є складний та багатогранний процес впливу міжнародних організацій на політичні перетворення та розвиток у державах пострадянського простору, який охоплює як зусилля, спрямовані на сприяння демократичним реформам та інтеграції, так і елементи геополітичного суперництва та протидії з боку акторів, зацікавлених у збереженні або відновленні свого домінування в регіоні.

Предметом дослідження виступають теоретичні засади, практичні механізми, специфічні напрями та політичні наслідки, що включають зміни у державному управлінні, траєкторії демократичного розвитку та геополітичні орієнтації, діяльності міжнародних організацій стосовно пострадянських держав.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань у роботі було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких системний аналіз дозволив розглянути міжнародні організації та пострадянський простір як складні системи з множинними взаємозв'язками між їх елементами, порівняльний аналіз був застосований для зіставлення політичних траєкторій різних пострадянських держав та ефективності впливу міжнародних організацій у різних національних контекстах; інституційний аналіз допоміг вивчити формальні та неформальні інститути, що визначають взаємодію між міжнародними

організаціями та пострадянськими державами, а також структуру та правила функціонування самих міжнародних організацій, а історичний метод використовувався для простеження еволюції відносин між міжнародними організаціями та пострадянськими державами з моменту розпаду СРСР. В свою чергу, аналіз документів та джерел був застосований для вивчення офіційних документів міжнародних організацій, стратегічних концепцій держав, наукових публікацій та аналітичних матеріалів.

Перший розділ роботи присвячений теоретико-методологічним основам дослідження впливу міжнародних організацій на політичні процеси, де в підрозділі 1.1 розглядаються міжнародні організації як суб'єкти глобальної політики, аналізуються їхні поняття, типи та інструменти впливу, зокрема регулюючі, координуючі, контрольні та оперативні функції, а також роль норм та делегування повноважень, а підрозділ 1.2 зосереджений на аналізі теоретичних підходів до вивчення зовнішнього впливу на політичні режими пострадянських держав, включаючи світо-системний аналіз, теорії дифузії демократичних та авторитарних норм, роль політичних акторів та їхніх виборів, а також специфіку пострадянських переходів, концепції захопленої держави та демократії, здатної себе захистити. Другий розділ роботи містить практичний аналіз політичних технологій впливу міжнародних організацій на держави пострадянського простору, де в підрозділі 2.1 детально розглядається взаємодія ЄС, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних організацій з країнами регіону, їхні механізми та напрями впливу, зокрема програми партнерства, політика сусідства, інструменти врегулювання конфліктів та співпраця між самими організаціями, тоді як підрозділ 2.2 присвячений аналізу політичних наслідків міжнародного впливу, таких як трансформація державного управління, процеси демократизації та геополітичні зміни, на прикладах України, Грузії, Молдови та інших країн, з урахуванням протидії з боку Російської Федерації та специфіки внутрішніх політичних процесів.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 53 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 57 сторінки, з яких основного тексту – 49 сторінок.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження впливу міжнародних організацій на політичні процеси

1.1. Міжнародні організації як суб'єкти глобальної політики: поняття, типи та інструменти впливу

Міжнародні організації виникають як об'єднання держав, установ, або фізичних осіб, які спільно реалізують певну програму чи мету, спираючись на узгоджені правила та процедури, причому їхня діяльність виходить за межі національних кордонів (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 9) , і ця дефініція знаходить своє відображення у чисельних академічних працях, що розглядають сутність та еволюцію цих акторів на світовій арені. Формування таких організацій є об'єктивним наслідком розвитку світового суспільства, де ключовими чинниками виступають міжнародний розподіл праці, поглиблення міжнародної економічної інтеграції, ускладнення політичних стосунків між країнами та всеохопний процес глобалізації міжнародних відносин (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 5-6) . Початково задумані як інструменти для координованої політики держав у визначених сферах, міжнародні організації поступово трансформувалися у самостійних гравців у світових процесах, активно втручаючись навіть у внутрішню політику окремих держав, що призводить до виникнення мережевої моделі соціальної організації поряд з традиційною ієрархічною, де відбувається складна взаємодія національних держав і транснаціональних структур (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 6) .

Суб'єктами міжнародних економічних відносин виступають не лише підприємства, фірми, держави та транснаціональні корпорації, але й міжнародні організації, які, поряд з державними органами, виконують роль регуляторів цих відносин, причому їхня регулююча функція реалізується на наднаціональному рівні (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 5) . Зростання взаємопов'язаності, ускладнення проблем управління та поява нових типів акторів, що формують ці проблеми, актуалізують потребу в глобальному

співробітництві, хоча існують і тенденції до національних рішень та критика щодо цінності міжнародних організацій (Borzyskowski and Pevehouse, 2016: 2) . Саме поняття глобального управління охоплює сукупність формальних та неформальних ідей, цінностей, норм, процедур та інститутів, що допомагають усім акторам – державам, міжурядовим організаціям, громадянському суспільству та транснаціональним корпораціям – ідентифікувати, розуміти та вирішувати транскордонні проблеми (Karns, Johnson, Mingst, 2024: 3) , і воно не є синонімом глобального уряду, оскільки не передбачає єдиної ієрархічної структури влади (Karns, Johnson, Mingst, 2024: 2) .

Міжнародні організації, як формальні утворення з щонайменше трьома державами-членами, постійним секретаріатом та створені на основі міжурядової угоди (Pevehouse, Borzyskowski, 2016: 4) , відіграють дедалі значущу, а подекуди й вирішальну роль у формуванні міжнародної політики, що супроводжує глобалізацію світової політики, адже на сьогодні у світі існує значна кількість таких організацій, що займаються як глобальними викликами, так і специфічними проблемами окремих країн (Andreev, 2007: 1) . Визначення міжнародної організації як стабільного інституту багатосторонніх міжнародних відносин, утвореного щонайменше трьома учасниками міжнародних відносин зі спільними цілями, для досягнення яких створюються постійні органи, що діють у межах визначених норм та принципів, таких як статут, процедура та членство (Скрипник, 2011: 9-10) , підкреслює їхню інституційну природу. Є. Суліма та М. Шепелєв виділяють такі основні ознаки міжнародної організації: постійна участь щонайменше трьох держав, наявність постійної правової основи у вигляді установчого документа, що має характер багатосторонньої угоди, наявність основних органів, з яких хоча б один функціонує постійно, та чіткі параметри процесу ухвалення рішень (Суліма, Шепелєв, 2010: 206) Типологія міжнародних організацій відображає різні аспекти їхньої суті та діяльності, і основними

критеріями для такої типології є членство суб'єктів міжнародних відносин та юридичний статус організації, географічне поширення, функціональна спрямованість та характер діяльності (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 15) . За складом членів та юридичним статусом організації поділяються на міждержавні, що утворюються на основі офіційних урядових угод, та неурядові, що формуються на основі індивідуального або колективного членства суб'єктів, які не є офіційними представниками своїх урядів (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 15-16) . Міждержавні організації, такі як ООН, НАТО, ОБСЄ, ЄС, МВФ, НАФТА, представляють позицію урядів країн-членів, тоді як члени неурядових організацій, наприклад, Римського клубу чи Лондонського клубу, мають значно більше свободи у висловлюванні думок, незалежно від позиції своїх урядів, проте рішення неурядових організацій уряди можуть лише взяти до уваги, хоча їхній вплив на міжнародні відносини може бути досить сильним (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 15-16) . Ніколас Бурместер пропонує розширену типологію, виділяючи формальні, до них входять незалежні централізовані, псевдоформальні, це залежні централізовані та неформальні, тобто залежні децентралізовані міжнародні організації, стверджуючи, що ці відмінності у формалізації мають причинно-наслідкові зв'язки з їхньою здатністю виступати акторами в міжнародній політиці (Burmester, 2019: 19, 23, 50) . За географічним поширенням міжнародні організації поділяються на глобальні, що об'єднують країни незалежно від їхнього розташування, як-от ООН, МВФ, СОТ, ОЕСР, та регіональні, що об'єднують країни певного регіону, наприклад, ЄС, НАФТА, АСЕАН, причому регіон може виходити за межі одного континенту, як у випадку НАТО чи АТЕС (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 16-17) ; класифікація міжнародних міжурядових організацій (ММУО) також може враховувати географічний масштаб (глобальні, регіональні, субрегіональні) та мету (загальні, спеціалізовані) (Karns, Johnson, Mingst, 2024: Figure 1.2, p. 14) . Функціональна спрямованість розрізняє організації загальної компетенції, що охоплюють широке коло

проблем , та спеціальної компетенції, де одна функція є головною (Козак, Ковалевський 2007: 18) . За характером діяльності виділяють універсальні це ООН, ЄС, політичні, це Ліга арабських держав, Рада Європи, економічні, гуманітарні, культурно-просвітницькі та оборонні, як НАТО організації (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 19) .

Інструменти впливу міжнародних організацій у глобальній політиці є багатограними і відображають їхні функції та повноваження. Регулюючі функції полягають у встановленні принципів і правил поведінки для держав-членів, визначенні цілей їхньої діяльності та методів їх досягнення, а також у регулюванні відносин з іншими суб'єктами міжнародного права (Лукашук, 2005: 54), прикладом чого може слугувати діяльність Світової організації торгівлі, яка розробляє систему регуляторних норм міжнародної торгівлі та контролює їх дотримання (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 9) . Координуючі функції передбачають узгодження інтересів і дій учасників міжнародних організацій, що є особливо важливим для організацій загальної компетенції, як-от Економічна і Соціальна Рада ООН, яка координує економічну й соціальну діяльність членів ООН та інших її органів (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 7 ; Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 58). Контрольні функції охоплюють нагляд за відповідністю поведінки держав документам цих організацій, включаючи збір звітів, проведення досліджень на місцях та оцінку відповідності міжнародним документам, з можливим вжиттям заходів у формі резолюцій чи рекомендацій (Лукашук, 2005: 55 ; Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 59 ; Скрипник, 2011: 18-19 ; Суліма, Шепелєв, 2010: 210), і яскравим прикладом тут є діяльність Міжнародного валютного фонду, що здійснює нагляд за валютною політикою країн-членів (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 8).

Оперативні функції міжнародних організацій полягають у самостійній реалізації їхніх завдань за допомогою власного персоналу та наявних

ресурсів, що може включати операції ООН з підтримки миру або надання технічної та фінансової допомоги країнам, що розвиваються. Держави використовують міжнародні інститути для досягнення власних соціальних, політичних та економічних вигод, вдаючись до таких стратегій, як силове торгування, стратегічне кооптування, риторичний примус та принципове переконання, щоб змусити інститути адаптуватися до нових силових реалій . Прикладом силового торгування може слугувати ситуація під час фінансової кризи 2012 року, коли Китай, погрожуючи вийти з МВФ, досяг угоди зі США щодо більш збалансованого нагляду за фінансовою стабільністю членів МВФ . Риторичний примус може використовуватися для підкреслення браку легітимності інститутів з метою їхньої адаптації, як це було продемонстровано Пекіном під час пандемії COVID-19, коли Всесвітня організація охорони здоров'я була змушена діяти відповідно до інтересів Китаю. Стратегічне кооптування, коли держава, що розвивається, робить матеріальні обіцянки для отримання згоди на інституційні зміни, що відповідають спільним інтересам, було використане Китаєм для отримання статусу спостерігача в Арктичній Раді у 2013 році (Rai, 2022: 2-5) .

Інформація та лідерство також є важливими знаряддями впливу в міжнародних організаціях, оскільки доступ до інформації та можливості її обробки, а також зайняття керівних позицій в міжнародних агенціях дають змогу державам формувати порядок денний та впливати на політику цих організацій відповідно до власних інтересів (Rai, 2022: 7-8)). Символічний капітал, що походить від економічної та військової могутності, а також членства в міжнародних інституціях, дає великим державам, таким як Китай, формувати глобальну економіку та демонструвати свій статус, використовуючи такі інструменти, як Азійський банк інфраструктурних інвестицій (Rai, 2022: 9) . Міжнародні організації також виконують функцію збирання, аналізу та поширення даних, надання майданчиків для обміну думками та ухвалення рішень, визначення стандартів поведінки, створення

юридично зобов'язуючих договорів, моніторингу дотримання правил та операційної діяльності, включаючи розподіл ресурсів та розгортання сил (Karns, Johnson, Mingst, 2024). Створення та поширення норм є ще одним важливим знаряддям впливу, коли міжнародні організації виступають у ролі "вчителів норм", як це робила ЮНЕСКО у сфері наукової політики (Finnemore in Pevehouse, Borzyskowski, 2016: 11) .

Механізм функціонування міжнародних організацій спирається на норми міжнародного права, включаючи міжнародні договори, міжнародні звичаї та міжнародні кодекси поведінки, які окреслюють межі дозволеного та встановлюють правила поведінки для суб'єктів міжнародних відносин (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 43) . Рішення міжнародних організацій можуть мати обов'язковий характер, що визначається як "тверде право", або рекомендаційний, відомий як "м'яке право", причому рекомендаційні рішення, хоча формально не є обов'язковими, на практиці часто сприймаються до виконання державами-членами (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 44) . Здатність міжнародних організацій впливати на поведінку держав також пов'язана з їхньою легітимністю та авторитетом, які, у свою чергу, залежать від того, наскільки їхні цілі та дії сприймаються як бажані та правомірні (Karns, Johnson, Mingst, 2024: 39-41) . Важливим знаряддям є також делегування повноважень міжнародним організаціям з боку держав-членів для виконання певних функцій, що теоретично зменшує трансакційні витрати та генерує вигоди від спеціалізації (Pevehouse, Borzyskowski, 2016: 9-10) .

Міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк, МВФ, ОЕСР, СОТ та ЮНЕСКО, є одними з найбільш впливових суб'єктів глобального управління (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 6, 10) . Організація Об'єднаних Націй, наприклад, відіграє центральну роль у підтримці миру, міжнародної безпеки та розвитку співробітництва, зокрема в економічній сфері, через прийняття рішень щодо глобальних економічних проблем,

аналітичну роботу та реалізацію програм допомоги (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 7-8) . Світовий банк та МВФ здійснюють значний управлінський вплив на економічні процеси на глобальному рівні шляхом надання фінансової та консультативної допомоги, розробки стратегій та контролю за політикою країн-членів у валютно-фінансовій сфері. Організація економічного співробітництва та розвитку координує макроекономічну політику держав-членів та надає фінансову і технічну допомогу країнам, що розвиваються, та країнам з перехідною економікою. ЮНЕСКО здійснює глобальні управлінські впливи на гуманітарну сферу через реалізацію довгострокових міжнародних програм у галузях освіти, науки, культури та комунікації. Окрім цих глобальних організацій, низка міжнародних організацій галузевого спрямування, таких як ВООЗ, МАГАТЕ та МОП, здійснюють управлінські впливи у конкретних вузьких галузях, координуючи міжнародну діяльність та розробляючи норми і стандарти (Кравченко С.О., Кравченко В.В., 2017: 9-10) .

Процес інтернаціоналізації світової економіки та поглиблення міжнародного поділу праці спричинили появу міжнародних регуляторів у сфері промисловості й торгівлі, таких як Міжнародна торговельна палата, утворена в 1920 році як неурядова організація для сприяння розвитку підприємництва (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 26) . Міжнародна організація праці, заснована у 1919 році, розробляє конвенції та рекомендації з питань трудового законодавства та поліпшення умов праці (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 26) . Здатність міжнародних організацій діяти автономно, формулювати та імплементувати політики, засновані на власних нормах, правилах та експертних знаннях, є предметом дискусій у теорії міжнародних відносин, де реалістичні та ліберально-інституціоналістські підходи підкреслюють центральну роль держав, тоді як соціально-конструктивістська перспектива розглядає МО як бюрократії з власними інтересами та спроможністю формувати міжнародну політику

(Andreev, 2007: 1-3) . Існує напруга між міжурядовим принципом, де рішення залежать від держав, та транснаціональним, де міжнародні чиновники діють на основі делегованої влади, що відображає аналогічну напругу в самій міжнародній системі (Andreev, 2007: 2) . Міжнародні організації, виконуючи свої мандати, використовують різноманітні знаряддя, включаючи правові норми, такі як міжнародні договори та звичаї, а також принципи міжнародного права, що мають обов'язковий характер для учасників (Козак, Ковалевський, Кутайні, 2007: 43-45) .

Поява та зростання кількості міжнародних організацій з середини XIX століття, особливо після Другої світової війни, свідчить про їхню невід'ємну роль у світовій політиці (Козак, 2007: 23-37). Вони діють як інструменти, арени та самостійні актори, впливаючи на формування, застосування та дотримання правил і норм у різних сферах міжнародного життя (Burmester, 2019: 11-12) . Економічна інтеграція, як процес економічної взаємодії країн, що призводить до зближення господарських механізмів, часто регулюється міжнародними органами та набуває форми міжнародних угод. Кожному ступеню розвитку інтеграції відповідає своя форма міжнародної організації, від зони преференційної торгівлі до економічного союзу. Політичний чинник також відіграє значну роль у формуванні системи міжнародних організацій, іноді навіть передуючи економічним чинникам, як у випадку з ООН, що була утворена з політичними цілями, але поступово розширила свою діяльність на економічну, гуманітарну та інші сфери (Ковалевський, 2007: 8-9) .

1.2. Теоретичні підходи до аналізу зовнішнього впливу на політичні режими пострадянських держав

Зовнішній вплив на формування політичних режимів на просторах, що постали після розпаду СРСР, – явище багатогранне, аналіз якого потребує звернення до розмаїття теоретичних підходів, оскільки еволюція цих режимів зумовлена не лише внутрішніми чинниками, але й комплексною взаємодією з глобальними та регіональними акторами й структурами. Розгляд глобалізаційних процесів крізь призму світо-системного аналізу, зокрема, дає змогу структурувати розуміння позицій окремих держав у світовій капіталістичній економіці, що, поза сумнівом, впливає на їх політичні траєкторії. Концептуальне коріння світо-системної теорії, пов'язане з іменами Імануїла Валлерстайна, Крістофера Чейз-Данна, Джованні Аррігі та Андре Гундера Франка, пропонує інструментарій для визначення статусних позицій країн ядра, напівпериферії та периферії, котрі утворюють основні підсистеми сучасної світо-системи. Ці позиції не є статичними, а динаміка переходу між ними частково залежить як від внутрішньої політики, так і від зовнішніх впливів, що можуть сприяти або перешкоджати зміцненню демократичних інституцій чи, навпаки, консервації авторитарних практик. Капіталістична світо-економіка, її становлення та розвиток, – центральний фокус такого аналізу, при цьому сучасна світо-система, що зародилася в період переходу до індустріального суспільства, визначається як утворення з єдиним розподілом праці та множинністю культурних систем. У межах цієї системи, світо-економіка, на відміну від світо-імперії, характеризується відсутністю єдиної політичної системи, включаючи безліч політичних та культурних утворень, котрі є економічно взаємозалежними (Гурбич, 2010: 1 -2).

Теоретичний підхід світо-системного аналізу є синтезом декількох традицій, включаючи геоісторію Фернана Броделя та школи Анналів, теорію залежності у версії А.Г. Франка, яка корелює з марксистською теорією імперіалізму, та некласичну економічну теорію, зокрема концепції економічних циклів Кондратьєва, Поланьї, Шумпетера. Ці теоретичні

нашарування дають змогу осмислити, як міжнародний розподіл виробництва, глобальні інвестиції та інтенсивний економічний обмін між різними частинами світової економіки формують систему, де різні регіони залежать один від одного для забезпечення своїх потреб. Саме ця взаємозалежність та економічна несаморегулятивність окремих частин, за винятком світо-системи в цілому, є ключовою для розуміння зовнішніх важелів впливу на пострадянські держави, багато з яких опинилися на периферії або напівпериферії цієї глобальної економічної структури. Андре Гундер Франк, наприклад, пропонував розглядати єдину світо-систему, що виникла близько п'яти тисяч років тому й поступово охопила весь світ, при цьому її центр неодноразово зміщувався. Джанет Абу-Луход також демонструвала існування глобальної інтегрованої світо-системи ще до кінця 13 століття, де Європа була лише молодшим елементом, а піднесення системи було пов'язане з розвитком на Сході (Гурбич, 2010: 3).

Поряд із структурними підходами, що впливають зі світо-системного аналізу, важливе місце у дослідженні пострадянських режимів займають теорії, що акцентують увагу на ролі політичних акторів та їхніх виборах, а також на процесах дифузії демократичних та авторитарних норм та практик. Часто політичні зміни є побічними ефектами дій політичних акторів, і їх результати не є наперед визначеними. Переосмислення ролі структурних змінних та стимулів і виборів політичних акторів, котрі не завжди є всесильними та добре обізнаними стратегами, дає змогу вийти за межі песимістичних оцінок щодо перспектив демократизації в Євразії. Дослідження «третьої хвилі» демократизації концентрувалися здебільшого на ключовій ролі агентності у падінні авторитарних режимів, аналізуючи конфлікти та коаліції політичних акторів (Gel'man, 2018: 1 - 2). Натомість, пояснення підйому нового пострадянського авторитаризму часто є переважно структурними, посиляючись на такі фактори, як спадок неформальних практик, патрональна політика, сила держави або слабкість

міжнародних зв'язків із західними демократіями (Levitsky and Way 2010). Однак, такий акцент на структурі недостатньо пояснює, чому деякі пострадянські країни не пішли шляхом консолідації авторитаризму, або чому економічний розвиток в таких країнах, як Росія, супроводжувався зменшенням демократії, всупереч класичним теоріям модернізації (Gel'man, 2018: 3).

Динаміка взаємодії між зовнішніми демократичними та автократичними дифузійними процесами та їх вплив на національні та субнаціональні політичні режими є предметом окремого наукового зацікавлення (Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1599). Виникає питання, чи допомагають процеси демократичної дифузії протистояти зовнішнім авторитарним впливам, і чи в умовах слабкої зовнішньої дифузії демократичних впливів спостерігається більша сприйнятливість до дифузії з боку регіональних автократій, що може посилювати авторитарні практики (Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1599, 1600). Дослідження, що використовують дані про допомогу Європейського Союзу регіонам Росії та статистику торгівлі між пострадянськими державами, показують, що допомога ЄС може мати ефект протидії зовнішнім авторитарним впливам, що діють через економічні зв'язки, успадковані з радянських часів (Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1599). Регіони з розширеними економічними зв'язками із сусідніми пострадянськими автократіями частіше демонструють нижчу якість регіональної демократії, однак допомога ЄС, спрямована, зокрема, на підтримку громадянського суспільства, може пом'якшувати ці автократичні впливи (Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1600, 1601). Такі радянські торговельні та промислові зв'язки між російськими регіонами та сусідніми автократіями, здається, відтворюють політико-економічні мережі та структури влади радянської доби, що може бути шкідливим для демократії, посилюючи авторитарне кластерування в регіоні (Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1601). Транснаціональні механізми розвитку

та відтворення авторитарних режимів включають як спонтанні форми автократичного впливу, наприклад, через торгівлю, так і більш цілеспрямовані стратегії режимів для опору тому, що сприймається як західні спроби розпалити зміну режиму під виглядом просування демократії (Ambrosio, 2010; Koesel & Bunce, 2013; Obydenkova & Libman, 2015с, цит. за Lankina, Libman, and Obydenkova, 2016: 1600, 1602). Важливо, що автократична дифузія не обмежується лише великими регіональними державами, такими як Росія чи Китай, а менші автократії також можуть посилювати авторитарні тенденції в сусідніх державах та регіонах через спонтанні форми дифузії або через соціалізацію в субрегіональних інституційних та політичних альянсах (Allison, 2008; Collins, 2009). Зовнішні чинники структурують геоекономічний простір, спонукаючи провідні країни світу до його освоєння через створення інтеграційних об'єднань, оскільки об'єднання ресурсного потенціалу дозволяє ефективніше адаптуватися до наслідків глобалізації. Завершення холодної війни та розпад біполярної системи дали потужний поштовх процесу глобалізації, посиливши взаємну залежність країн і регіонів. Пострадянські держави постали перед вибором: або формувати новий міжнародно-політичний регіон у межах колишнього СРСР, або інтегруватися в уже існуючі структури, такі як ЄС (Добровольська: 1-4).

Російський уряд визначає своїх співвітчизників за кордоном доволі широко, включаючи етнічних росіян, російськомовних, їх сім'ї та осіб, що мають культурні чи інші зв'язки з Російською Федерацією (Zakem, Saunders, and Antoun, 2015: iii, 4). Хоча захист співвітчизників декларується як пріоритет російської зовнішньої політики практично з моменту незалежності Росії, на практиці вони частіше виступають інструментами для досягнення ширших зовнішньополітичних цілей Москви, особливо в її найближчому оточенні – колишньому радянському регіоні. Президент Путін розглядає Росію як консервативну силу, що діє на захист своїх життєво

важливих інтересів, прагнучи до стабільності та значного впливу в пострадянському регіоні, що є необхідною умовою для її ролі на світовій арені. Існування русского мира, більшого за саму Росію, легітимізує як великодержавний статус Росії, так і її регіональні прагнення, а співвітчизники можуть посилювати політичний вплив Москви, надавати розвідувальну інформацію та створювати потенціал для заворушень у країнах проживання. Операційно Росія намагається впливати на співвітчизників та їхні уряди через такі канали, як Росспівробітництво, фонд Русский мир, інформаційні операції, включаючи державні ЗМІ, соціальні мережі та кібератаки, економічні відносини, корупцію та Російську православну церкву, цікаво, що російські офіційні документи послідовно згадують всебічний захист прав та інтересів російських громадян та співвітчизників за кордоном, хоча Стратегія національної безпеки донедавна вужче формулювала це як захист прав та законних інтересів російських громадян за кордоном (Zakem, Saunders, and Antoun, 2015: 13 - 16).

Моделі політичної динаміки на просторах після СРСР можна умовно розподілити на Володаря мух, де авторитаризм стає логічним результатом прагнення успішних політиків до максимальної влади в умовах слабких стримуючих факторів, та на модель плюралізму за замовчуванням, де фрагментованість еліт заважає монополізації влади (Gel'man, 2018: 3-4; Way 2015, цит. за Gel'man, 2018: 4). Для прикладу, у Росії елітні сутички нерідко вирішувалися за принципом виграв-програв, значна політична участь простих людей мала обмежений ефект після розпаду Радянського Союзу, а вплив ззовні на внутрішню політику Росії залишався незначним, це створило передумови для еволюції режиму: від невдалої спроби збудувати виборчу демократію та розквіту олігархів у 1990-х роках до захоплення влади, усунення політичних конкурентів та консолідації персоналістського авторитаризму в 2000-х та 2010-х роках (Gel'man, 2016, цит. за Gel'man, 2018: 4). Натомість у таких країнах, як Україна та Молдова, де жодному

політичному гравцю не вдалося захопити владу одноосібно, фрагментація еліт та постійна боротьба між ними змушували конкуруючі групи вдаватися до мобілізації населення всередині країни та шукати підтримки зовнішніх акторів, як тих, що підтримують демократію, так і тих, що проти неї (Way 2015; Hale 2015; Fisun 2015, цит. за Gel'man, 2018: 4-5). Варто зауважити, що вплив масової політичної участі та міжнародний вплив у таких випадках часто розглядаються як інструменти, що виникають внаслідок внутрішньоелітної боротьби, а не як першочергові рушії демократизації (Robertson 2011; Radnitz 2012; Levitsky and Way 2010, цит. за Gel'man, 2018: 5).

Відмінність між типами політичних інституцій – формальними, верховенство права та неформальними: свавілля, клієнтелізм, корупція – стає вододілом між класичними переходами до демократії та пострадянськими переходами, що призводять до дещо інших політичних систем. Слабкість держави, що характеризується обмеженою спроможністю та нездатністю забезпечити верховенство права, є визначальною рисою пострадянської політики. В умовах, коли формальні інститути часто виконують роль ширми, що приховує неформальне домінування, політичний режим можна визначити як сукупність політичних акторів, їх ресурсів та стратегій, а також політичних інституцій, тобто формальних та неформальних правил та норм. Використовуючи такий підхід, пострадянські режими Росії та України можна класифікувати як конкурентні режими з домінуванням неформальних інституцій, а, скажімо, Білорусь чи Казахстан – як неконкурентні режими з домінуванням неформальних інституцій. Джерела політичної контестації в пострадянських суспільствах часто криються у внутрішньоелітних конфліктах, а не в пактах між елітами та контр-елітами, що є характерним для деяких переходів до демократії в інших регіонах. Пострадянські "пакти" найчастіше ставали картелями діючих осіб

проти потенційних претендентів, обмежуючи конкуренцію та розподіляючи переваги політичної влади між своїми (Gel'man, 2003: 83 - 95).

Зовнішній вплив на пострадянські країни відбувається в умовах їх пошуку власної ідентичності у міжнародній системі, де вони опинилися перед вибором між інтеграцією в західні структури (НАТО, ЄС) та орієнтацією на Росію (Добровольська, дата не вказана у фрагменті: 4). Інтеграція в рамках сформованих центрів сили стала для колишніх радянських республік усвідомленою потребою, хоча їхня реакція на спроби залучення до організаційних рамок ключових тенденцій європейської політики була різною. Західні країни, зокрема США та Європейський Союз, активно включилися в боротьбу за вплив на пострадянському просторі, реалізуючи власні геополітичні інтереси, які, на думку деяких аналітиків, як-от Збігнева Бжезінського, полягали у створенні ситуації, де жодна країна не контролювала б цей простір, а провідні світові держави мали б прямий доступ до його ресурсів. Освоєння східноєвропейського ресурсу"інтеграційними структурами Заходу мало на меті підвищити конкурентоспроможність ЄС та НАТО, але паралельно Росія сприяє формуванню нових економічних та політичних об'єднань на пострадянському просторі, інтерпретуючи це як підтримку традиційних зв'язків, тоді як Захід часто вбачає в цьому спробу Москви встановити своє домінування (Добровольська: 5 - 9).

Теоретично, зміцнення демократії в Україні залежить від інституційної спроможності держави та системних реформ (Ковалевський, 2021: 273). Однак феномен захопленої держави, де приватні інтереси вузької групи осіб суттєво впливають на процес ухвалення державних рішень на їхню користь, є серйозною перепорою (Ковалевський, 2021: 274). Цей процес, як зазначав Д. Кауфманн, є різновидом системної політичної корупції, де відбувається підміна суспільних інтересів приватними, часто легітимізована через маніпуляції (Ковалевський, 2021: 274). Для України, як

і для інших пострадянських держав, характерним стало формування олігархічних груп, які, завдяки нерівному доступу до об'єктів приватизації та зрощенню з владою, фактично захопили державу (Ковалевський, 2021: 276). Такі режими імітують демократичні процедури, але насправді служать інтересам олігархату, контролюючи ключові інституції та медіа (Ковалевський, 2021: 285, 286). У трансформації політичного режиму в Україні важливу роль відіграють фінансово-промислові групи (ФПГ), які активно використовують непублічні методи впливу на ухвалення владних рішень через монополізацію контролю над системою державного управління, нав'язуючи тіньову економіку, корупцію та кулуарний лобізм (Брехаря, 2021: 255). Ці групи характеризуються контролем над промисловими та фінансовими активами, наявністю власних депутатських фракцій, делегуванням представників у виконавчу та судову владу та впливом на ЗМІ (Брехаря, 2021: 255). Процес приватизації в Україні, особливо його початковий етап, створив умови для формування ФПГ, де основними бенефіціарами стали червоні директори, вітчизняне олігархічне лобі та російський капітал (Брехаря, 2021: 248, 250). Надалі, в умовах захопленої держави, ФПГ використовують різні стратегії впливу, включаючи захоплення регуляторів, контроль над грошовими потоками державних підприємств та отримання переваг у державних тендерах (Брехаря, 2021: 269-270).

Зовнішній вплив на пострадянські політичні режими також пов'язаний з концепцією демократії, здатної себе захистити, яка передбачає превентивні правові механізми для захисту конституційного ладу від загроз, зокрема від тоталітарних ідеологій та екстремістських рухів (Копча, 2020: 303-304). Ця концепція, розроблена, зокрема, Карлом Льовенштайном, визнає право демократичної держави обмежувати певні свободи заради самозбереження (Копча, 2020: 306-307). Практика Європейського суду з прав людини підтверджує, що сприяння ідеї "демократії, здатної себе захистити" є

легітимною метою, яка може виправдовувати пропорційні обмеження прав (Копча, 2020: 311). У державах Центральної Європи, таких як Чехія та Польща, були впроваджені люстраційні закони як інструмент захисту нової демократії від впливу еліт колишніх комуністичних режимів, виходячи з вимоги політичної лояльності до конституційних принципів. Цей досвід актуальний і для України, яка також стикається з викликами очищення влади та зміцнення демократичних інституцій в умовах зовнішньої агресії та внутрішніх загроз (Копча, 2020: 322 - 323).

Розуміння взаємозв'язку між політичною системою та політичним режимом є ключовим для аналізу пострадянських трансформацій (Майборода, 2021: 14). Якщо проєктний режим, що закладений в конституційних нормах, може декларувати демократичні принципи, то робочий режим, тобто реальні практики здійснення влади, часто демонструє значні відхилення, зумовлені як історичною спадщиною, так і поточними політичними та економічними інтересами впливових гравців (Майборода, 2021: 21, 30). В українському контексті, відсутність на початку незалежності чіткого проєктного режиму та вплив патерналістських очікувань суспільства сприяли утворенню робочих режимів, де персоналізація влади та вплив фінансово-промислових груп стали визначальними (Майборода, 2021: 27-29). Неофеодальний характер регіональних політичних режимів в Україні, де місцеві еліти та бізнес-клани концентрують владу та ресурси, є ще одним проявом домінування неформальних практик над формальними інститутами, що ускладнює демократичний розвиток та створює вразливості для зовнішнього впливу (Бевз, 2021: 87-90).

Розділ 2. Політичні технології впливу міжнародних організацій на держави пострадянського простору: практичний аналіз

2.1. Взаємодія ЄС, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних організацій з державами пострадянського регіону: механізми та напрями впливу

Взаємодія міжнародних організацій, на зразок Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору та Організації з безпеки і співробітництва в Європі, з державами, що виникли на пострадянському

просторі, розгорталася крізь складну систему механізмів та різноспрямованих векторів впливу. Ці механізми зазнавали суттєвих змін протягом десятиліть після закінчення холодної війни, відображаючи динаміку геополітичних зрушень, еволюцію пріоритетів самих організацій, та внутрішні процеси у нових незалежних державах. При цьому, ця взаємодія не завжди була без напруги та суперництва, особливо у контексті різних поглядів на регіональний порядок серед ключових акторів. Європейський Союз, зокрема, активно використовував інструментарій своєї політики сусідства, включаючи Східне партнерство, задля поглиблення зв'язків з такими країнами, як Україна, Грузія та Молдова. Він пропонував їм перспективи угод про асоціацію, які передбачали створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі, а також надання значної фінансової та технічної допомоги в обмін на впровадження реформ у ключових сферах, таких як забезпечення верховенства права, ефективна боротьба з корупцією, посилення демократичних інститутів та гармонізація національного законодавства з європейськими нормами та стандартами (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 48-49, 80; The OSCE and EU as Security Actors 2021: 7). Зазначені механізми були спрямовані на поступову трансформацію політичних та економічних систем пострадянських держав, сприяючи їхній поступовій інтеграції до європейського ціннісного та нормативного простору, де важливим стрижнем впливу залишався принцип обумовленості, згідно з яким надання конкретних переваг та фінансових ресурсів ставилося у пряму залежність від досягнутого прогресу у виконанні взятих на себе зобов'язань та реалізації узгоджених реформ. Розширення Європейського Союзу на схід також мало вагомий вплив, змінюючи геополітичний ландшафт та створюючи нові можливості та виклики для пострадянських країн, які опинилися в безпосередній близькості з ЄС (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 20, 45).

Організація Північноатлантичного договору, зі свого боку, після розпаду Радянського Союзу та завершення епохи біполярного протистояння, розпочала глибинний процес трансформації, метою якого була адаптація до нових безпекових реалій та розширення зони стабільності у східному напрямку, що неминуче торкнулося інтересів та безпекових розрахунків держав пострадянського регіону (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 8-11). Головним механізмом взаємодії НАТО з пострадянськими державами стала програма Партнерство заради миру, запроваджена у 1994 році. Вона надавала цим країнам змогу розробляти та втілювати індивідуальні програми співпраці з Альянсом у військовій, оборонній та безпековій сферах, сприяючи таким чином підвищенню рівня оперативної сумісності їхніх збройних сил, реформуванню оборонного сектору відповідно до стандартів НАТО та залученню до участі у спільних навчаннях, миротворчих операціях та інших заходах Альянсу (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 11). Політика відкритих дверей НАТО, не дивлячись на те, що вона стала джерелом значної напруги у відносинах з Російською Федерацією, яка розцінювала її як загрозу власній безпеці, слугувала потужним стимулом для деяких пострадянських держав, зокрема України та Грузії, до прагнення членства в Альянсі, що, в свою чергу, передбачало виконання комплексу політичних, економічних та військових критеріїв та сприяло активізації внутрішніх реформ у цих країнах.

Прагнення Росії зберегти вплив на пострадянському просторі та її негативне ставлення до розширення НАТО привели до спроб формалізувати відносини через такі механізми, як Основоположний акт Росія-НАТО 1997 року та Рада Росія-НАТО, створена у 2002 році, які мали на меті забезпечення діалогу та співпраці з питань, що викликають спільне занепокоєння, проте ефективність цих інституцій значно знизилася, особливо після агресивних дій Росії проти її сусідів, що призвело до

фактичного заморожування практичної співпраці. Події 11 вересня 2001 року також суттєво вплинули на відносини НАТО-Росія, тимчасово зблизивши їх на ґрунті спільної боротьби з тероризмом, що навіть призвело до створення Ради НАТО-Росія на рівні двадцяти, де Росія мала б сильніший голос. Проте, розбіжності щодо регіональної безпеки та інтервенції в Іраку знову охолодили ці відносини (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 17-18).

Організація з безпеки і співробітництва в Європі, як найбільш всеохоплююча регіональна безпекова інституція, що об'єднує усі пострадянські держави, а також країни Європи та Північної Америки, виконує особливу та незамінну роль у взаємодії з цим великим регіоном, застосовуючи широкий спектр інструментів, націлених на запобігання виникнення конфліктів, ефективне врегулювання наявних криз, сприяння постконфліктному відновленню, а також на активне просування демократичних стандартів, принципів верховенства права та захисту прав людини (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 39-41). Механізми впливу ОБСЄ включають розгалужену мережу польових місій та операцій, які здійснюють безпосередній моніторинг ситуації на місцях, сприяють налагодженню діалогу між сторонами конфліктів, надають практичну допомогу у проведенні демократичних виборів та реформуванні правоохоронних структур, а також спеціалізовані автономні інституції, такі як Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ), що займається спостереженням за виборами та наданням експертизи у сфері прав людини, Верховний комісар у справах національних меншин, що працює над запобіганням міжетнічних конфліктів, та Представник з питань свободи засобів масової інформації, який моніторить дотримання свободи слова (The OSCE and EU as Security Actors 2021: 5, 10-11; Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020:40). ОБСЄ відіграє центральну роль у спробах врегулювання так званих

заморожених конфліктів на пострадянському просторі, зокрема у Придністровському регіоні Молдови, у Нагірному Карабасі та навколо нього, а також у Грузії, але її ефективність у цих зусиллях часто обмежена відсутністю стійкої політичної волі з боку безпосередніх учасників конфліктів та глибокими розбіжностями у позиціях ключових держав-учасниць самої ОБСЄ, що ускладнює досягнення консенсусу щодо шляхів вирішення цих тривалих суперечок. Криза в Україні, що почалася у 2014 році, яскраво продемонструвала як значний потенціал, так і суттєві обмеження ОБСЄ. Спеціальна моніторингова місія в Україні стала ключовим інструментом міжнародної присутності та неупередженого звітування про ситуацію, проте не змогла запобігти подальшій ескалації конфлікту та повномасштабному вторгненню. ОБСЄ також активно працює над зміцненням довіри та безпеки через Віденський документ, який передбачає обмін військовою інформацією та інспекції, хоча імплементація цих заходів також стикається з викликами в умовах зростаючої недовіри (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 40).

Напрями впливу цих міжнародних організацій на пострадянські держави є багатогранними та охоплюють широкий спектр сфер, починаючи від безпеки та оборони, де Організація Північноатлантичного договору докладає зусиль для підвищення обороноздатності країн-партнерів та сприяння їхній оперативній сумісності з силами Альянсу, а Організація з безпеки і співробітництва в Європі зосереджується на заходах зміцнення довіри та безпеки, контролі над звичайними озброєннями та запобіганні незаконному поширенню легкої та стрілецької зброї, що є критично важливим для стабільності в регіоні. Європейський Союз, володіючи значними економічними важелями та привабливістю свого внутрішнього ринку, здійснює суттєвий вплив на економічний розвиток та торговельні відносини пострадянських країн, активно просуваючи ринкові реформи, модернізацію економік та їх поступову інтеграцію до європейського

економічного простору, при цьому питання енергетичної безпеки посідає одне з центральних місць у цій взаємодії, враховуючи значну залежність Європи від постачання енергоресурсів з пострадянського регіону та одночасне прагнення ЄС диверсифікувати джерела та шляхи їх транспортування. Спільним напрямом діяльності для Європейського Союзу та ОБСЄ є активне просування демократичних цінностей, принципів верховенства права, захисту прав людини та утвердження належного врядування, для чого обидві організації використовують різноманітні програми фінансової та технічної допомоги, освітні та тренінгові проекти, моніторингові місії та діалогові платформи, причому Європейський Союз часто вдається до практики обумовлення надання такої допомоги досягненням конкретного прогресу у впровадженні відповідних реформ. Ефективне врегулювання наявних конфліктів та надання допомоги у процесах постконфліктної реабілітації та відбудови є ще одним важливим напрямом, де ОБСЄ має значний та унікальний досвід польової роботи і медіації, а Європейський Союз, зі свого боку, надає суттєву фінансову та гуманітарну допомогу, а також дедалі активніше розгортає власні цивільні та, в окремих випадках, військові місії в рамках Спільної політики безпеки та оборони, спрямовані на стабілізацію ситуації та підтримку мирних процесів. Транскордонні виклики, такі як тероризм, кіберзлочинність та екологічні загрози, також спонукають до співпраці. (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 73-74).

Еволюція взаємодії цих потужних міжнародних структур з пострадянським регіоном була позначена як періодами конструктивного діалогу та поглиблення співробітництва, так і фазами зростання напруженості та відвертої конфронтації, особливо у відносинах з Російською Федерацією, яка традиційно розглядає розширення впливу західних інституцій у своєму так званому ближньому зарубіжжі як пряму загрозу власним стратегічним інтересам та спробу обмежити її регіональне

домінування. Драматичні події в Грузії у серпні 2008 року, а згодом, і особливо, незаконна анексія Криму Російською Федерацією та розпалювання нею збройного конфлікту на сході України у 2014 році, спричинили кардинальну зміну безпекової парадигми в Європі, призвівши до фактичного призупинення практичної співпраці між НАТО та Росією, запровадження широкого спектру економічних та політичних санкцій з боку Європейського Союзу та його партнерів, а також до значного ускладнення роботи Організації з безпеки і співробітництва в Європі через деструктивну та обструкціоністську позицію Москви в рамках цієї організації. Така ситуація змусила західні організації та держави докорінно переглянути свої підходи до регіону, суттєво посиливши підтримку тих країн, які чітко задекларували своє прагнення до європейської та євроатлантичної інтеграції, та одночасно зміцнивши власну обороноздатність і стійкість до нових гібридних загроз, що походять з боку Росії. Історично, спроби Заходу залучити Росію до спільної архітектури безпеки, як, наприклад, через Раду НАТО-Росія чи діалоги в рамках ОБСЄ, часто наштовхувалися на небажання Росії грати за спільними правилами та її прагнення до відновлення сфер впливу.

Механізми співпраці та важелі впливу, що їх застосовують міжнародні організації, не завжди демонструють очікувану ефективність через дію комплексу чинників, до яких належать внутрішні проблеми в самих пострадянських державах, такі як високий рівень корупції, інституційна слабкість державних органів, незавершеність або імітація демократичних перетворень, а також через триваюче геополітичне суперництво між основними глобальними гравцями та суттєві розбіжності у їхніх підходах до вирішення регіональних проблем (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 57-59). Наприклад, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, незважаючи на свій унікальний мандат та широку присутність на місцях, часто виявляється неспроможною

ефективно впливати на процеси врегулювання затяжних конфліктів через дію правила консенсусу при ухваленні рішень, яке дозволяє будь-якій окремій державі-учасниці, переслідуючи власні вузькі інтереси, блокувати важливі ініціативи та резолюції (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 41-43). Європейський Союз, хоча й володіє значними фінансовими ресурсами та потужною нормативною силою, що дозволяє йому просувати свої стандарти, іноді стикається з відвертим небажанням пострадянських еліт проводити глибокі та системні реформи, особливо ті, що зачіпають їхні корупційні інтереси, або ж з активною протидією з боку Російської Федерації, яка використовує різноманітні засоби для гальмування євроінтеграційних процесів у сусідніх країнах (The OSCE and EU as Security Actors 2021: 8). Організація Північноатлантичного договору, у свою чергу, у своїх відносинах з пострадянськими країнами, особливо тими, що прагнуть до членства, стикається з безпрецедентним військово-політичним тиском та гібридними атаками з боку Росії, метою яких є недопущення подальшого розширення Альянсу на схід та збереження цих країн у сфері російського впливу (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 33, 36). Навіть програми, що мали на меті поступове зближення, сприймалися Росією з підозрою як інструмент розширення НАТО.

Взаємодія між самими міжнародними організаціями, що діють на пострадянському просторі, є важливим фактором, що визначає загальну ефективність їхнього впливу, причому ця взаємодія характеризується складним поєднанням елементів співпраці та взаємодоповнюваності з одного боку, та певним ступенем дублювання функцій і навіть прихованої конкуренції за вплив – з іншого (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 61-64, 66, 79-82, 86). Наприклад, Європейський Союз та Організація Північноатлантичного договору суттєво активізували свою співпрацю після 2016 року, особливо у відповідь на

зростаючі загрози з боку Росії, узгодивши та розпочавши реалізацію низки спільних заходів у таких критично важливих сферах, як протидія гібридним загрозам та дезінформації, зміцнення кібербезпеки, забезпечення військової мобільності на європейському континенті, а також координація зусиль з підтримки країн-партнерів на Сході та Півдні європейського сусідства. Співпраця між Європейським Союзом та Організацією з безпеки і співробітництва в Європі також має сталу історію, особливо у таких напрямках, як моніторинг виборчих процесів, просування стандартів прав людини, підтримка незалежних медіа та інститутів громадянського суспільства, а також у практичних аспектах врегулювання криз, що було яскраво продемонстровано на прикладі ситуації в Україні, де Європейський Союз надавав значну фінансову, матеріально-технічну та експертну підтримку діяльності Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 82-86, 90; The OSCE and EU as Security Actors 2021: 18). Спеціалізовані рамки співробітництва, такі як Платформа ОБСЄ для кооперативної безпеки, були створені з метою сприяння синергії зусиль та координації діяльності різних міжнародних гравців, що працюють у сфері європейської безпеки, хоча на практиці досягнення повної узгодженості та уникнення дублювання не завжди є простим завданням. Певне функціональне нашарування спостерігається, коли ЄС, маючи більші ресурси, бере на себе завдання, які традиційно виконувала ОБСЄ, що іноді викликає занепокоєння щодо можливої маргіналізації останньої (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 87; The OSCE and EU as Security Actors 2021: 4, 6).

Інші міжнародні організації, зокрема структури системи Організації Об'єднаних Націй та Рада Європи, також відіграють помітну, хоча й часто менш висвітлену, роль у процесах взаємодії з пострадянськими державами, нерідко діючи у тісній координації або у партнерстві з Європейським

Союзом, НАТО та ОБСЄ для досягнення спільних цілей. Організація Об'єднаних Націй, зокрема, залишається ключовим універсальним гравцем у сфері миротворчих операцій, надання гуманітарної допомоги у кризових ситуаціях, а її резолюції, особливо ті, що ухвалюються Радою Безпеки, часто слугують важливою легітимізуючою та правовою основою для дій інших міжнародних акторів та коаліцій. Рада Європи, зі свого боку, концентрує свої зусилля на просуванні та захисті фундаментальних прав людини, принципів демократії та верховенства права, і її конвенції, стандарти та механізми моніторингу є важливим нормативним орієнтиром для тих пострадянських країн, які задекларували своє прагнення до європейської інтеграції та поділяють європейські цінності. Зростаюча кількість транснаціональних загроз, таких як міжнародний тероризм, організована злочинність, нелегальна міграція, кіберзлочинність, а також глобальні екологічні проблеми та пандемії, об'єктивно вимагають посилення скоординованих зусиль та спільних відповідей з боку усіх міжнародних акторів, оскільки жодна окрема країна чи навіть потужна міжнародна організація не в змозі ефективно впоратися з цими комплексними викликами самотужки (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 24, 50, 73-74).

Роль інститутів громадянського суспільства та незалежних неурядових організацій у пострадянських державах також є надзвичайно важливим елементом, що впливає на динаміку взаємодії з міжнародними структурами та на ефективність їхнього впливу, оскільки міжнародні організації часто розглядають активне громадянське суспільство як ключового партнера та надають значну підтримку його діяльності, спрямованій на просування демократичних реформ, захист прав людини, розвиток незалежних засобів масової інформації та боротьбу з корупцією. Формування та розвиток сильного, активного та впливового громадянського суспільства розглядається як одна з фундаментальних запорук стійкості

демократичних інститутів, здатності суспільства ефективно протистояти авторитарним тенденціям та зовнішньому тиску, а також як важливий ресурс та партнер у процесі імплементації необхідних реформ та трансформацій. Механізми та стратегії взаємодії міжнародних організацій з державами пострадянського регіону перебувають у стані постійної адаптації до мінливих та часто непередбачуваних геополітичних реалій, при цьому головним та найскладнішим викликом на сучасному етапі залишається необхідність подолання глибоких розбіжностей у підходах, відновлення та побудова довіри в умовах безпрецедентного посилення конфронтації та агресивних дій, особливо з боку Російської Федерації, яка відверто прагне відновити свій домінуючий вплив у регіоні, обмежити або повністю витіснити присутність західних інституцій та переглянути існуючий безпековий порядок в Європі (Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE 2020: 89-90, 92-93). Ця конкуренція за вплив ускладнює зусилля, спрямовані на стабілізацію регіону та просування спільних цінностей, вимагаючи від міжнародної спільноти розробки нових, більш гнучких та стійких підходів до взаємодії з цим стратегічно важливим, але й надзвичайно складним простором.

2.2. Політичні наслідки міжнародного впливу: трансформація державного управління, демократизація та геополітичні зміни (на прикладах України, Грузії, Молдови та інших)

Міжнародний вплив на пострадянському просторі, зокрема на території України, Грузії та Молдови, спричинив значущі зміни в сферах державного управління, демократизації та геополітичних орієнтацій. Ці процеси часто характеризуються складним взаємозв'язком зовнішнього

тиску та внутрішніх факторів, що визначають напрямок розвитку цих націй у світі після біполярного поділу. Російська Федерація послідовно використовувала різноманітні інструменти для підтримки свого домінування в регіоні, який вона розглядає як зону своїх традиційних інтересів. Ці інструменти варіювалися від економічного тиску та енергетичного шантажу до інформаційних операцій, прямої військової агресії та підтримки сепаратистських рухів. Це призвело до значної дестабілізації, стримування демократичних прагнень та порушення територіальної цілісності в згаданих країнах. Прагнення Росії відновити контроль над колишніми радянськими територіями особливо яскраво проявилось в її політиці щодо Грузії. Москва не лише підтримувала сепаратистські режими в Абхазії та Південній Осетії, надаючи їм військову та політичну підтримку з початку 1990-х років, але й вдалася до відкритого військового втручання в 2008 році, економічних блокад, таких як заборона на імпорт грузинського вина, та навіть спроб анексії грузинських територій шляхом масової видачі російських паспортів мешканцям цих регіонів і інтеграції їх силових структур до російських, що є грубим порушенням міжнародного права та суверенітету незалежної держави. Ця російська політика мала серйозні наслідки для спроб Грузії досягти політичного та економічного прогресу, а також для її стабільності та безпеки. Грузія була змушена спрямовувати значні ресурси на протидію постійному тиску та маніпуляціям з боку Москви, спрямованим на зміну внутрішньої та зовнішньої політики Грузії (Cornell, 2007: 2 - 5).

Політика Росії щодо України після 2000 року, особливо з приходом до влади Володимира Путіна, стала більш консолідованою, цілеспрямованою, організованою та наполегливою. Хоча концептуальні основи, цілі та інструменти зазнали незначних змін порівняно з періодом Бориса Єльцина, зберігався прагматичний підхід реальної політики, націлений на утримання України у своїй геополітичній сфері та запобігання її інтеграції в західні

структури (Sushko, 2008: 15). Вплив Росії на Україну базувався на глибоких історичних, культурних та економічних зв'язках, значній енергетичній залежності України, особливо в поставках газу та нафти, важливості російського ринку для українського експорту, який у 2007 році становив близько 25% загального експорту України, та тривалому впливі російського інформаційного простору на значну частину українського населення через домінування російських ЗМІ. Це, разом з недосконалістю українських державних інституцій, слабкою інституційною спроможністю уряду та громадянського суспільства, робило Україну особливо вразливою до різних форм російського впливу (Sushko, 2008: 5, 7-9). Російська стратегія проникнення, як частина загальної стратегії щодо Співдружності Незалежних Держав, мала на меті реінтеграцію пострадянських країн шляхом насаджування російських політичних, економічних, безпекових, культурних, мовних та медійних стандартів, використовуючи диференційований інструментарій, що залежав від специфіки конкретної країни-об'єкта та її внутрішнього й зовнішнього контексту (Sharovalova, 2006, цит. за Sushko, 2008: 17). Це включало спроби створення регіональних інтеграційних проектів під патронатом Росії, на кшталт Єдиного економічного простору, які мали на меті перешкоджати участі інших країн СНД у західних інтеграційних проектах та посилювати їхню залежність від Москви (Sushko, 2008: 18, 20-21).

Демократизація країн Балтії та Центральної Європи після розпаду Радянського Союзу сприяла зміцненню їхнього національного суверенітету та суттєво обмежила здатність Росії безпосередньо впливати на політиків та інститути в сусідніх країнах. Проте Росія, ймовірно, продовжувала нарощувати важелі впливу протягом останніх двох десятиліть через експорт нафти та газу до Європи, що створювало нові форми залежності (Gibaja and Hudson, 2022: 1-2). Успіх України як стабільної, процвітаючої ліберальної

демократії, тісно інтегрованої з Європою, становив би фундаментальну загрозу для легітимності путінського режиму, оскільки підривав би його наратив про неможливість успіху Росії як ліберальної демократії. Успіх української демократії міг би спонукати росіян замислитися, чому Росія не може досягти того ж. Перемога "Революції Гідності" продемонструвала б дієвий метод для здійснення подібних змін у самій Росії, що розглядалося Кремлем як екзистенційна загроза (D'Anieri, 2015: 1). Тому російське керівництво докладало значних зусиль для дестабілізації України, підтримки антизахідних настроїв та перешкоджання її успішній трансформації. Зовнішні актори, такі як Європейський Союз та Сполучені Штати, відігравали неоднозначну, але часто вирішальну роль у формуванні траєкторій розвитку цих країн, пропонуючи моделі управління, фінансову допомогу та політичну підтримку в обмін на проведення реформ, спрямованих на зміцнення демократичних інститутів, верховенства права та ринкової економіки, що створювало альтернативу російській моделі впливу (Russell, 2021: 3-5; Sushko, 2008: 1).

Наслідки російсько-української війни, що розпочалася з повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року, не обмежуються регіональним конфліктом. Це є проявом формування нового світового порядку, що характеризується зростанням військової напруги та проблем безпеки. Недемократичний характер глобального управління, зокрема нездатність міжнародних інституцій ефективно реагувати на агресію, значною мірою сприяли поточній ситуації глобального хаосу. Вирішити це можна лише шляхом забезпечення демократичного прийняття рішень в інститутах глобального управління. Ця війна означає глибокий розрив у відносинах між Заходом та Росією, які дещо покращилися після закінчення холодної війни. Вона ставить під сумнів ефективність міжнародних організацій, на кшталт Організації Об'єднаних Націй, у розв'язанні або запобіганні подібних криз, та підкреслює важливість геополітичних цілей у

прийнятті рішень про ведення війни. Рішення про ведення війни на міжнародній арені є переважно політичним актом, прийнятим політичною владою з першочерговими геополітичними інтересами, оскільки війна, чи то внутрішня, чи глобальна, завжди стосується відносин влади або панування та, по суті, є політикою, що проводиться іншими засобами (Khuntia, 2024: 248). Агресивна поведінка Росії, включно з її діями в Україні, часто пояснюється з позицій наступального реалізму як частина процесу балансування сил, де Росія розглядається як раціональний актор, що прагне регіональної гегемонії та контролю над своїми безпосередніми сусідами через структурні імперативи, хоча оборонний реалізм припускає, що занепокоєння Росії щодо безпеки, пов'язані з розширенням НАТО, могли б бути враховані для уникнення війни. У Грузії, після Революції троянд 2003 року, новий уряд на чолі з Михайлом Саакашвілі, який був одночасно демократичним та цілеспрямовано орієнтованим на відновлення грузинської державності, вирішення сепаратистських конфліктів та прагнення членства в НАТО, зіткнувся з різким погіршенням відносин з Росією, яка сприйняла ці кроки як пряму загрозу своїм інтересам у регіоні. Російська політика щодо Грузії відрізнялася особливою жорсткістю навіть на тлі інших пострадянських країн, включаючи використання та загрозу застосування сили, підривної діяльності, спроби замаху на главу держави, введення дискримінаційного візового режиму, економічний тиск через маніпулювання енергопостачанням, бомбардування грузинської території, фальшиві звинувачення у підтримці терористів та, найголовніше, фактичну анексію грузинських територій Абхазії та Південної Осетії шляхом підтримки сепаратистських режимів та розміщення там своїх військових баз. Ці дії виходили далеко за межі нормальних інструментів міжнародної політики та були екстремальними, демонструючи зневагу Москви до основних принципів міжнародного права. Цей системний тиск мав серйозні наслідки для прагнень Грузії щодо політичного та економічного розвитку, її стабільності та безпеки, оскільки країна не могла зосередитися на власному

розвитку через постійні маніпуляції з боку Москви, спрямовані на зміну проєвропейського та проатлантичного курсу Грузії. Навіть якщо конфлікти в Абхазії та Південній Осетії виникли через реальні образи з боку меншин та серйозні помилки грузинського керівництва на початку 1990-х років, вплив Росії на сепаратистські регіони настільки зріс, що змінив саму природу цих конфліктів, перетворивши їх з міжетнічних громадянських воєн на фактичне російсько-грузинське протистояння через посередників, де Росія виступає як окупаційна сила (Cornell, 2007: 1-9).

Зовнішній вплив, зокрема з боку Європейського Союзу, мав на меті сприяти демократичним реформам та зміцненню верховенства права в Грузії, що відображено в Угоді про асоціацію, підписаній у 2014 році, яка передбачає створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі та далекосяжну політичну та економічну інтеграцію з ЄС (Russell, 2021: 1, 3-4). Попри в цілому позитивну картину та тісне партнерство з ЄС, що включає фінансову підтримку для модернізації сільського господарства, розбудови транспортної інфраструктури, розвитку відновлюваної енергетики та надання безвізового режиму для короткострокових поїздок громадян Грузії до країн Шенгенської зони, існують численні занепокоєння щодо прогресу Грузії на шляху до демократії та верховенства права (Russell, 2021: 1, 4-5). Ці занепокоєння підкреслюються періодичними політичними кризами, як-от та, що загострилася в листопаді 2020 року після того, як опозиційні політики звинуватили правлячу партію Грузинська мрія у фальсифікації парламентських виборів та вирішили бойкотувати парламент (Russell, 2021: 1). Ця криза відображає давню проблему надмірної концентрації влади та неформального правління, зокрема впливу засновника Грузинської мрії Бідзіни Іванішвілі, що послаблює багато механізмів стримувань і противаг, необхідних для здорової демократії, та призводить до підпорядкування формально незалежних інституцій, таких як судова система та правоохоронні органи, непрозорим інтересам правлячої партії, що викликає

критику з боку ЄС та інших міжнародних спостерігачів (Russell, 2021: 1, 5-7; Mills, 2024: 8-9).

Спроби грузинського уряду запровадити законодавство про іноземний вплив у березні 2023 року, а потім повторно у квітні 2024 року, викликали масові антиурядові протести та широку міжнародну критику, оскільки опоненти та міжнародні партнери вбачали в ньому інструмент для придушення громадянського суспільства та незалежних ЗМІ, подібний до російського законодавства про "іноземних агентів", що ставить під серйозну загрозу євроатлантичні прагнення Грузії та її демократичний розвиток (Mills, 2024: 5-6, 11-12; Kogan, 2023: 1). Попри заяви уряду про те, що закон спрямований на забезпечення прозорості фінансування неурядових організацій та ЗМІ і не суперечить європейським цінностям, критику, включаючи президента Грузії Саломе Зурабішвілі, Європейський Союз, НАТО, Сполучені Штати та численні правозахисні організації, засудили його як крок назад від демократичних стандартів та несумісний з європейськими нормами і цінностями (Mills, 2024: 6, 12-13, 17, 19; Kogan, 2023: 1-2). Ухвалення цього закону грузинським парламентом, незважаючи на вето президента та рекомендації Венеціанської комісії про його скасування, призвело до призупинення євроінтеграційного процесу Грузії з боку ЄС, перегляду фінансової допомоги з боку США та окремих європейських країн, таких як Франція та Німеччина, та запровадження візових обмежень США для осіб, відповідальних за підрив демократії в Грузії, що свідчить про прямі та негативні політичні наслідки таких внутрішніх рішень на міжнародній арені та для міжнародних відносин країни (Mills, 2024: 6-7, 13-14, 19-22).

У Молдові, після здобуття незалежності в 1991 році, процеси демократизації та модернізації політичної системи зіткнулися з великими викликами, зокрема з одночасним впровадженням складних економічних реформ, розбудовою нових демократичних інститутів та формуванням

національної ідентичності в умовах етнокультурного розмаїття та історичних нашарувань. Ці процеси часто розвивалися неефективно через механічне копіювання західних демократичних інституцій у суспільство, яке не мало необхідних соціально-політичних, соціоекономічних та ідеологічних передумов для їхнього ефективного функціонування. Нездатність молодой держави ефективно вирішити ці складні завдання призвела до розколу різноманітного населення країни. Попри певні успіхи в окремих галузях, Молдова за перші 25 років незалежності не змогла побудувати ні стійкої демократії, ні ефективної ринкової економіки, справедливо опинившись серед гібридних чи частково демократичних режимів, де демократичні фасади приховували кланово-олігархічні практики. Однією з ключових інституційних проблем, що перешкоджали розвитку Молдови від моменту здобуття незалежності, була відсутність дієвих інституцій, через які політичні лідери могли б бути ефективно підзвітними своїм виборцям. Це призвело до функціонування політичних партій як клієнтелістських машин окремих лідерів, а слабе верховенство права та політизована судова система створили середовище, де судові процеси використовувалися для вирішення суперечок між елітами, тоді як поширена корупція, в якій активно брала участь політична еліта, стала ключовим, системним елементом молдовської політичної системи. Сепаратистська криза в Придністров'ї, яка підтримувалася Москвою, котра розглядала подібні "заморожені конфлікти" як важіль для збереження впливу на пострадянському просторі та гальмування євроатлантичної інтеграції сусідніх країн, стала найгострішим викликом для державності та суверенітету Молдови, визначаючи її політичну еволюцію та постійно перешкоджаючи прозахідним прагненням (Darbaidze, 2024: 127, 130). Географічне положення Молдови, між Румунією та Україною, на перетині інтересів Габсбургів, Османської та Російської імперій, історично перетворило її територію на арену боротьби та зовнішнього впливу. Політика Російської імперії, продовжена Радянським Союзом, щодо масової

міграції російськомовного населення на завойовані землі та індустріалізації певних регіонів суттєво змінила етнічний баланс, зокрема в Придністров'ї, що створило передумови для конфлікту, але незважаючи на проголошений у конституції 1994 року постійний нейтралітет, який не отримав широкого міжнародного визнання та гарантій, Молдова залишалася вразливою до російського впливу, особливо через несанкціоновану присутність російських військ у Придністров'ї, що є прямим порушенням нейтралітету та суверенітету країни. Процес демократизації ускладнювався також питанням національної ідентичності, оскільки значна частина населення мала румунську ідентичність, що актуалізувало питання можливого об'єднання з Румунією, яким спекулювала Росія, розпалюючи сепаратистські настрої у Придністров'ї та Гагаузії (Darbaidze, 2024: 127 - 130).

Геополітичні зсуви в східному партнерстві, яке об'єднує Україну, Грузію та Молдову, великою мірою формуються напруженими, часто конфронтаційними відносинами цих країн з Російською Федерацією, а також їхнім прагненням до більш тісної інтеграції із Заходом, зокрема, з Європейським Союзом та НАТО. Бажання України, Грузії та Молдови укріпити свій суверенітет і реалізувати власний зовнішньополітичний курс, спрямований на євроатлантичну інтеграцію, розглядається Росією як пряма загроза її національним інтересам та як спроба обмежити її історичне регіональне домінування. Це провокує систематичне та багатогранне посилення тиску з боку Росії, що включає не тільки економічні санкції, енергетичний шантаж, широкомасштабні дезінформаційні кампанії та кібератаки, але й підтримку та розпалювання сепаратистських конфліктів, що наочно продемонстрували події на Донбасі та в Криму в Україні, в Абхазії та Південній Осетії в Грузії та в Придністров'ї в Молдові. Війна Росії проти України, яка триває з 2014 року, та її повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року стали трагічною кульмінацією цього геополітичного

протистояння, докорінно змінивши архітектуру безпеки в Європі та змусивши західні країни кардинально переглянути свою політику щодо Росії та значно збільшити підтримку України. Цей конфлікт також продемонстрував вразливість міжнародного правопорядку та обмеженість механізмів колективної безпеки перед агресією з боку потужної держави, яка має ядерну зброю та постійне місце в Раді Безпеки ООН (Khuntia, 2024: 248 - 250; Greminger and Vestner, 2022: 18).

Незважаючи на серйозні виклики, зовнішній тиск та внутрішні проблеми, прагнення до демократії в Україні, Грузії та Молдові залишається сильною суспільною силою, що підтримується значною частиною населення та стимулюється зовнішніми партнерами, насамперед Європейським Союзом, який через програми Східного партнерства та угоди про асоціацію пропонує шлях до політичної асоціації та економічної інтеграції в обмін на проведення системних реформ у ключових сферах. Проте внутрішні проблеми, як-от глибоко вкорінена політична поляризація, що часто ускладнює досягнення консенсусу щодо стратегічних питань, системна корупція, яка підриває довіру до державних інституцій та їхню ефективність, слабкі та політизовані інститути, особливо судова система та правоохоронні органи, а також значний вплив олігархічних груп на політичне та економічне життя, продовжують серйозно гальмувати прогрес у напрямку консолідованої демократії та створюють сприятливі умови й слабкі місця, якими активно користуються зовнішні сили, які прагнуть дестабілізувати ці країни та підірвати їхній демократичний розвиток та європейський вибір (Russell, 2021: 1, 5-8). Тому складний процес трансформації державного управління, перспективи успішної демократизації та остаточний геополітичний вибір цих країн залишаються в центрі комплексної та динамічної взаємодії внутрішніх факторів та різноспрямованого міжнародного впливу, що визначатиме їхнє майбутнє та місце в регіональній

та глобальній системі відносин на десятиліття вперед, вимагаючи надзвичайних зусиль та стійкості від самих цих народів.

Міжнародний вплив з боку західних демократій та організацій, таких як Європейський Союз та НАТО, часто націлений на посилення тих інституцій, які відповідають за забезпечення системи стримувань і противаг, як-от незалежна та ефективна судова система, вільні та плюралістичні засоби масової інформації, а також активне та впливове громадянське суспільство, що розглядаються як необхідні та основоположні компоненти для успішної трансформації державного управління та консолідації стабільної демократії в країнах, що переживають перехід (Gibaja and Hudson, 2022: 2, 7; Russell, 2021: 5, 7-8). Водночас, авторитарні режими, серед яких Росія відіграє ключову роль у регіоні, активно та систематично протидіють цим процесам, використовуючи широкий спектр інструментів, включаючи поширення дезінформації та пропаганди, фінансову та політичну підтримку антизахідних та антидемократичних політичних сил і рухів, а також намагаючись дискредитувати демократичні цінності та інститути, аби зберегти свій вплив та запобігти поширенню демократії у своєму так званому ближньому зарубіжжі, яке вони розглядають як зону своїх привілейованих інтересів (Sushko, 2008: 17, 22; D'Anieri, 2015: 2-3). Ця прихована та відкрита боротьба ідеологій та моделей управління, що відбувається на пострадянському просторі, має глибокі та далекосяжні геополітичні наслідки, оскільки вибір країною демократичного чи авторитарного шляху розвитку часто безпосередньо визначає її зовнішньополітичну орієнтацію, систему альянсів та місце у глобальному розподілі сил (Khuntia, 2024: 249; D'Anieri, 2015: 2; Cornell, 2007: 3-4).

Розширення Організації Північноатлантичного договору (НАТО) на схід та політика Східного партнерства Європейського Союзу стали надзвичайно важливими факторами, які значно вплинули на геополітичний ландшафт пострадянського простору, викликавши гостру та переважно

негативну реакцію з боку Російської Федерації, яка розглядає ці процеси не лише як загрозу своїй національній безпеці, а й як спробу Заходу обмежити її сферу впливу та історичну роль у регіоні (Khuntia, 2024: 248-249; Sushko, 2008: 28; Cornell, 2007: 30-31). Це фундаментальне зіткнення геополітичних інтересів та ціннісних орієнтацій призвело до виникнення та затягування так званих заморожених конфліктів у Грузії в Абхазії та Південній Осетії, та в Молдові, в Придністровському регіоні, а також до відкритої, тривалої та руйнівної війни в Україні, що переконливо демонструє готовність Росії використовувати військову силу та інші примусові заходи для досягнення своїх геополітичних цілей та перешкоджання євроатлантичній інтеграції сусідніх держав (Cornell, 2007: 1-2, 8, 34; Darbaidze, 2024: 127, 130; Khuntia, 2024: 248; Sushko, 2008: 12). Ці конфлікти, своєю чергою, мають глибоко руйнівний вплив на процеси демократизації та державного будівництва в залучених країнах, створюючи довгострокові виклики для їхньої внутрішньої стабільності, економічного розвитку, соціальної згуртованості та територіальної цілісності.

Роль Сполучених Штатів Америки у підтримці демократичних перетворень та євроатлантичної інтеграції країн регіону також є значною та багатогранною, хоча й не завжди послідовною та однозначною, оскільки американська зовнішня політика часто змушена балансувати між просуванням демократичних цінностей, прагненням підтримувати регіональну стабільність та необхідністю враховувати складні відносини з Російською Федерацією. Військова допомога, фінансування програм підтримки реформ у сферах державного управління, верховенства права та громадянського суспільства, а також активний дипломатичний тиск на уряди країн регіону та на міжнародних форумах є основними інструментами американського впливу, проте їх кінцева ефективність залежить від багатьох взаємопов'язаних факторів, враховуючи наявність політичної волі до змін у самих країнах-реципієнтах, рівень суспільної підтримки реформ та загальну

геополітичну ситуацію в регіоні та світі. В Грузії після Революції троянд 2003 року американська підтримка була спрямована на зміцнення державних інституцій, реформування силових структур та підвищення обороноздатності країни, але ці кроки також сприймалися Росією як частина ширшої стратегії Заходу з обмеження її регіонального впливу та як прямий виклик її інтересам безпеки (Cornell, 2007: 3, 13, 31 - 35).

Висновок

Проведене дослідження теоретико-методологічних основ та практичних аспектів впливу міжнародних організацій на політичні процеси в державах пострадянського простору дозволяє сформулювати низку наукових результатів, які розкривають ступінь досягнення поставленої мети та завдань, а також їхню наукову та практичну значущість. Результати теоретичного осмислення та критичного оцінювання досліджуваної проблеми свідчать про те, що міжнародні організації є невід'ємними та дедалі впливовішими суб'єктами глобальної політики, які володіють широким арсеналом інструментів для впливу на внутрішні політичні

процеси суверенних держав, особливо тих, що перебувають у стані трансформації та геополітичного вибору, яким характеризується пострадянський регіон. У ході дослідження було встановлено, що міжнародні організації, які виникають як об'єднання держав, установ або фізичних осіб для реалізації спільних програм та цілей, еволюціонували від простих координаційних механізмів до самостійних акторів, що здійснюють регулюючі, координуючі, контрольні та оперативні функції за допомогою таких інструментів, як встановлення норм і правил, поширення стандартів, надання фінансової та технічної допомоги, моніторинг, медіація та, в окремих випадках, пряме втручання. Аналіз теоретичних підходів, серед яких були світо-системної теорії, концепцій демократичної та авторитарної дифузії, теорій, що фокусуються на ролі політичних акторів та інституційних обмежень, а також специфіки пострадянських політичних режимів, позначених феноменами захопленої держави, олігархізації та домінування неформальних практик, дозволив сформувати комплексну методологічну базу для розуміння зовнішнього впливу.

При практичному аналізі взаємодії Європейського Союзу, НАТО, ОБСЄ та інших міжнародних структур з державами пострадянського регіону, зокрема з Україною, Грузією та Молдовою, було досліджено, що ключовими механізмами їхнього впливу є політика сусідства ЄС, зокрема Східне партнерство, що передбачає угоди про асоціацію та зони вільної торгівлі в обмін на реформи, програма НАТО Партнерство заради миру та політика відкритих дверей, спрямовані на реформування сектору безпеки та оборони й підвищення оперативної сумісності, а також польові місії ОБСЄ, її автономні інституції, такі як БДПЛ, та зусилля з врегулювання конфліктів і зміцнення довіри. Напрями впливу охоплюють сфери безпеки та оборони, економічного розвитку, демократизації, верховенства права, прав людини та врегулювання конфліктів. Проте ефективність цього впливу часто обмежується внутрішніми проблемами пострадянських держав, такими як

корупція, слабкість інститутів, політична поляризація, а також активною протидією з боку Російської Федерації, яка прагне зберегти регіональне домінування та перешкодити євроатлантичній інтеграції сусідніх країн, використовуючи широкий спектр інструментів від економічного тиску до прямої військової агресії та підтримки сепаратизму.

А отже, є можливість впевнено сказати, що мета дослідження була досягнута шляхом послідовного вирішення поставлених завдань. Було розкрито сутність міжнародних організацій як суб'єктів глобальної політики, проаналізовано теоретичні підходи до вивчення зовнішнього впливу на пострадянські режими, досліджено механізми та напрями взаємодії ключових міжнародних організацій з країнами регіону, а також оцінено політичні наслідки цього впливу. Наукова значущість роботи полягає у поглибленні розуміння складних динамік взаємодії міжнародних організацій та пострадянських держав, виявленні специфіки політичних технологій впливу та їхніх наслідків в умовах геополітичної конкуренції та внутрішніх трансформаційних процесів. Практична значущість результатів дослідження полягає у можливості їх використання при розробці та реалізації зовнішньополітичних стратегій пострадянських держав, формуванні політики міжнародних організацій щодо регіону, а також у діяльності неурядових організацій та експертних центрів, що займаються проблемами демократизації, врегулювання конфліктів та регіональної безпеки. Пропозиції та рекомендації, що випливають з дослідження можна сформулювати наступним чином: присутня необхідність посилення внутрішньої стійкості пострадянських держав через реальні демократичні реформи, зміцнення інститутів верховенства права та боротьбу з корупцією для ефективнішої протидії деструктивним зовнішнім впливам; на важливість узгодженої та принципової політики західних міжнародних організацій щодо підтримки демократичних перетворень та протидії агресивним діям авторитарних режимів, а також на потребу у розробці

інноваційних підходів до врегулювання заморожених конфліктів та зміцнення регіональної безпеки в умовах нової геополітичної реальності.

Література

1. Andreev A. To What Extent are International Organizations (IOs) Autonomous Actors in World Politics? *Opticon* 1826. 2007. Vol. 2, no. 1. P. 1–8.
2. Burmester N. International Organizations as Actors and Arenas in International Politics : PhD Dissertation. Aarhus : Forlaget Politica, Department of Political Science, Aarhus BSS, Aarhus University, 2019. 93 p.
3. Karns M. P., Johnson T., Mingst K. A. International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance. Fourth Edition. Boulder, CO : Lynne Rienner Publishers, 2024. 671 p.

4. Katzenstein P. J., Keohane R. O., Krasner S. D. International Organization and the Study of World Politics. *International Organization*. 1998. Vol. 52, no. 4. P. 645–685.
5. Park S. International organizations in world politics. *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* / ed. by J. Baylis, S. Smith, and P. Owens. 8th edn. 2019. P. 319.
6. Pevehouse J., Von Borzyskowski I. International Organizations in World Politics. *The Oxford Handbook of International Organizations* / ed. by J. K. Cogan, I. Hurd, I. Johnstone. Oxford : Oxford University Press, 2016. P. 3–32.
7. Rai M. S. International institutions and power politics in the context of Chinese "Belt and Road Initiative", 2022. 11 p. (дата звернення: 15.05.2025).
8. Міжнародні організації : навч. посіб. / В. В. Ковалевський, Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова та ін. ; за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, З. Кутайні. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 440 с.
9. Гельман В. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні : монографія / В. Гельман, Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря та ін. ; наук. ред. Г. І. Зеленько. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.
10. Добровольська А. Б. Зовнішні чинники структуризації геоекономічного простору: досвід та перспективи інтеграційних стратегій пострадянських республік. Досвід та перспективи трансформації пострадянського простору в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів : зб. наук. пр. Київ : Ін-т всесвіт. історії НАН України, 2018. С. 12–22.
11. Копча В. В. Правозахисна функція держав Центральної Європи: теоретичні і порівняльно-правові аспекти : монографія. Херсон : Гельветика, 2020. 396 с. ISBN 978-966-992-066-9.

- 12.Кравченко С. О., Кравченко В. В. Міжнародні організації як суб'єкти глобального управління. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2017. Т. 28 (67), № 1. С. 6–11.
- 13.Gel'man V. Bringing actors back in: political choices and sources of post-Soviet regime dynamics. *Post-Soviet Affairs*. 2018. Vol. 34, No. 5. P. 282–296.
- 14.Gel'man V. Post-Soviet Transitions and Democratization: Towards Theory-Building. *Democratization*. 2003. Vol. 10, No. 2. P. 87–104.
- 15.Lankina T., Libman A., Obydenkova A. Authoritarian and Democratic Diffusion in Post-Communist Regions. *Comparative Political Studies*. 2016. Vol. 49, No. 12. P. 1599–1629.
- 16.Paustyan E. The Political Economy of the Territorial Regime in Post-Soviet Russia : Doctoral of Philosophy diss. Budapest : Central European University, 2020. 180 p.
- 17.Zakem V., Saunders P., Antoun D. Mobilizing Compatriots: Russia's Strategy, Tactics, and Influence in the Former Soviet Union / With contributions by Dmitry Gorenburg and Michael Markowitz. CNA, 2015. 72 p.
18. Гурбич О. С. Теоретичні засади світ-системного аналізу. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. 2010.
- 19.Gel'man V. Bringing actors back in: political choices and sources of post-Soviet regime dynamics. *Post-Soviet Affairs*. 2018. Vol. 34, No. 5. P. 282–296.
- 20.Branca M. Workshop report: The OSCE and its role in strengthening European security architecture. European Leadership Network, 2024. 18 p.
- 21.The Daedalus European Security: The Interactions of NATO, EU, WEU. S.l. : NATO, circa 1998-2000. 71 p.

22. Ateş S. NATO-Russia relations in the post-Soviet era: a new relationship in the making? : Thesis for the M.S. Degree in Eurasian Studies. Middle East Technical University, 2004. 127 p.
23. Lucarelli S. Peace and democracy: the rediscovered link. The EU, NATO and the European System of Liberal-Democratic Security Communities : Final Report, NATO Euro-Atlantic Partnership Council Individual Research Fellowships-2000-2002 Programme. European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2002. 72 p.
24. Charap S., Shapiro J., Demus A. Rethinking the Regional Order for Post-Soviet Europe and Eurasia. RAND Corporation, 2018. 49 p.
25. Simonet L. The OSCE and NATO: Side by Side in a Turbulent World. OSCE Yearbook 2017 / IFSH. Baden-Baden : Nomos, 2018. P. 279–313.
26. Decq A., Gobbo B., Melnic V., Noyan O. The OSCE and EU as Security Actors Peacebuilding, Peacekeeping and Conflict Management / під заг. ред. M. Blokken. Finabel, European Army Interoperability Center, 2021. 28 p.
27. Antonenko O., Rojansky M., Martinovich V. et al. Building bridges: security community and partnerships for change / ed. by S. Crozier, S. Yee. Vienna : Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Press and Public Information Section, 2011. 48 c.
28. Sánchez Cobaleda A. Case study of the European Security Architecture: NATO and OSCE. Fundación ESADE, 2020. 109 p.
29. Mills C. The impact of Georgia's 'foreign influence' law. House of Commons Library, 2024. 33 p.
30. D'Anieri P. Democracy and Geopolitics: Understanding Ukraine's Threat to Russia. E-International Relations, 2015. 5 p.
31. Sushko O. The Impact of Russia on Governance Structures in Ukraine. Bonn : Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, 2008. 32 p.

- 32.Darbaidze E. Democratization and attempts to modernize the political system in the Republic of Moldova. *Myśl Ekonomiczna i Polityczna*. 2024. № 2(81). C. 126–140.
- 33.Russell M. Georgia's bumpy road to democracy. European Parliamentary Research Service, 2021. 12 p.
- 34.Greminger T., Vestner T. eds.. The Russia-Ukraine War's Implications for Global Security: A First Multi-issue Analysis. Geneva : Geneva Centre for Security Policy, 2022. 55 c.
- 35.The Ukraine War and the Struggle to Defend Democracy in Europe and Beyond. Stockholm : International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 2022. 10 c.
36. Khuntia S. Russia-Ukraine war and its implications in global politics. *International Journal of Political Science and Governance*. 2024. Vol. 6, No 1. P. 248–251.
- 37.Cornell S. E. GEORGIA AFTER THE ROSE REVOLUTION: GEOPOLITICAL PREDICAMENT AND IMPLICATIONS FOR U.S. POLICY. Carlisle, PA : Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2007. 41 p.
- 38.Kogan E. The Georgian Perspective on Geopolitical Changes in the Caucasus. *AIES FOKUS*. 2023. No 1. 4 p.
- 39.Park S. Ask the Experts? The World Bank and International Development Lending in the 21st Century.
- 40.Insinga L. DIPLOMACY IN A GLOBAL WORLD THE EUROPEAN SECURITY ARCHITECTURE: THE OSCE AND THE UKRAINIAN CRISIS : Dissertation for Second Cycle Degree Programme in International Relations. Bologna : ALMA MATER STUDIORUM - UNIVERSITÀ DI BOLOGNA, 2022. 77 p.

41. Park S. "Meeting in the Middle? Multilateral Development Finance, China, and Norm Harmonization". *Asia Policy*. 2023. Vol. 18, No 4. P. 61–70.
42. Park S. The African Development Bank and the Accountability Policy Norm: Endogenous Change, Norm Conformance, and Regime Complex Coherence. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Institutions*. 2023. Vol. 26, No 1. P. 61–84.
43. Bergin J. Russian links to corruption in Moldova. U4 HELPDESK ANSWER. 2025: 3. Chr. Michelsen Institute CMI / Transparency International, 2025. 42 p.
44. Osadci A. DECENTRALISATION AND LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION REFORM IN MOLDOVA STATUS REPORT. Skopje : NALAS & PLATFORMA, in cooperation with CALM, 2021. 37 p.
45. Park S. Meeting in the Middle? Multilateral Development Finance, China, and Norm Harmonization. *Asia Policy*. 2023. Vol. 18, No 4. P. 61–70.
46. Park S. Accountability as Justice for the Multilateral Development Banks? Borrower Opposition and Bank Avoidance to US Power and Influence. *Review of International Political Economy*. 2017. Vol. 24, No 5. P. 776–801.
47. Park S. Assessing Accountability in Practice: The Asian Development Bank's Accountability Mechanism. *Global Policy*. 2015. Vol. 6, No 4. P. 455–465.
48. Park S. Socialisation and the Liberal Order. *International Politics*. 2014. Vol. 51, No 3. P. 334–349.
49. Park S. The African Development Bank and the Accountability Policy Norm: Endogenous Change, Norm Conformance, and Regime Complex Coherence. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Institutions*. 2023. Vol. 26, No 1. P. 61–84.
50. Park S. The Role of the Sovereign State in 21st Century Environmental Disasters. *Environmental Politics*. 2021.

51. Park S. Policy Norms, the Development Finance Regime Complex, and Holding the European Bank for Reconstruction and Development to Account. *Global Policy*. 2021. Vol. 12, Supplement 4. P. 90–100.
52. Simpson A., Park S. The Asian Development Bank as a Global Risk Regulator in Myanmar. *Third World Quarterly*. 2013. Vol. 34, No 10. P. 1858–1871.
53. Towards a Just Transition from Coal in Australia? / G. A. S. Edwards. London : The British Academy, 2022. 28 p.

Відгук

на кваліфікаційну роботу бакалавра студентки групи ОП-41, спеціальності 052 – Політологія, освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики» денної форми навчання Міленко Софії Михайлівни на тему: «Вплив міжнародних організацій на формування зовнішньої політики країн пострадянського простору»

Робота С.М. Міленко присвячена вельми актуальній проблемі аналізу трендів, векторів руху нашої країни, тих трансформацій, які вже відбулись та продовжують відбуватись за умов дії воєнного стану. Взагалі кажучи, дослідження особливостей процесів, котрі орієнтовані на демократичний транзит, навіть за таких складних умов, є одним з пріоритетних напрямків розвитку сучасної політичної науки. Значною мірою протистояння російській повномасштабній агресії спирається на підтримку (фінансову, воєнно-технічну, загально-гуманітарну) наших західних партнерів. Але виникає питання: наскільки це корегує зовнішньо-, та й внутрішньополітичні напрямки розвитку нашої країни. Робота С.М. Міленко логічно побудована, складається з вступу, двох розділів і висновків. Автор цілком доречно та досить успішно використала в роботі метод сходження від абстрактного до конкретного. У першому розділі роботи С.М. Міленко розглядає теоретико – методологічні засади дослідження впливу міжнародних організацій на політичні процеси в світі взагалі. При цьому автор продемонструвала досить добру обізнаність з сучасними науковими підходами, які є у вітчизняних та зарубіжних роботах. У другому розділі роботи дослідження переводиться на більш конкретний рівень – на проблеми, виклики, котрі постають перед політичними системами країн пострадянського простору.

У своїй кваліфікаційній роботі автор використовує достатній спектр методів дослідження, робить обґрунтовані висновки, котрі базуються на відповідній теоретико – методологічній основі. Побудова роботи відповідає реалізації мети та вирішенню основних завдань дослідження, сприяє визначенню як теоретичних, так і практичних аспектів обраної проблематики. У бакалаврській роботі автор продемонструвала певні здібності до самостійного наукового аналізу проблем в Україні, пропонує власний підхід до дослідження обраної теми. Серед зауважень, побажань автору на майбутнє можна зазначити наступне. Кваліфікаційна робота могла б додатково виграти за рахунок більш детального розгляду проблем, викликів, які будуть стояти перед політичною системою України, простором колишніх пострадянських країн після війни. Однак наведене зауваження не заперечує загальне позитивне враження, яке справляє робота.

Кваліфікаційна робота відповідає встановленим вимогам. Робота логічно побудована, грамотно структурована, автор продемонстрував здатність робити самостійні обґрунтовані висновки. Кваліфікаційна робота С.М. Міленко заслуговує на хорошу оцінку.

Науковий керівник, доцент кафедри
політології ХНУ імені В.Н. Каразіна

О.Л. Авксентьев

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу бакалавра студентки групи ОП-41, спеціальності 052 Політологія, освітньо-професійної програми «політичні технології та аналіз політики», денної форми навчання, Міленко Софії Михайлівни

на тему «Вплив міжнародних організацій на формування зовнішньої політики країн пострадянського простору»

Бакалаврська робота Міленко С.М. присвячена дуже актуальній темі. Дослідження ролі міжнародних державних і громадських організацій в Україні за умов воєнного стану є принципово важливим і перспективним напрямком політичної науки. Робота Міленко С.М. досить логічно побудована, складається з вступу, двох розділів і висновків. У своєму дослідженні автор цілком виправдано застосувала різноманітні методи, включаючи порівняльний метод та метод сходження від абстрактного до конкретного.

У першому розділі роботи пошукач зосереджується на теоретико-методологічному аспекті аналізу впливу міжнародних організацій, зокрема в умовах кризових ситуацій. При цьому автор продемонструвала досить добру обізнаність з сучасними науковими підходами, які є у вітчизняних та зарубіжних роботах науковців. Досить цікавим у такому контексті виглядає розгляд стратегій взаємостосунків, взаємодії інституцій політичної системи України з західними партнерами. Саме на практично-політичній спрямованості цих взаємодій зроблено наголос у другому розділі роботи.

У кваліфікаційній роботі автор використовує достатній добір методів дослідження, робить самостійні висновки, обґрунтування яких базується на необхідному теоретико-методологічному фундаменті. Структура роботи відповідає реалізації мети та вирішенню основних завдань дослідження, сприяє визначенню як теоретичних, так і практичних аспектів обраної проблематики.

У бакалаврській роботі автор виявляє власний погляд на проблему розвитку політичного процесу в Україні, пропонує власний підхід до дослідження обраної теми. Сильною стороною роботи є спроба комплексно надати характеристику масштабному процесу впливу міжнародних організацій на формування векторів політики України. Серед зауважень, побажань автору на майбутнє можна зазначити таке. В такій тематиці краще буде якомога ширше застосовувати додаткові матеріали (таблиці, графіки тощо). Однак наведене зауваження не заперечує загальне позитивне враження, яке справляє робота.

Кваліфікаційна робота відповідає встановленим вимогам. Робота логічно побудована, грамотно структурована, автор продемонструвала здатність робити самосійні обґрунтовані висновки. Кваліфікаційна робота Міленко С.М. заслуговує на високу оцінку.

Рецензент:

к.е.н., доцент кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики,
заступник директора ННІ
«Каразінський інститут міжнародних
відносин та туристичного бізнесу»

Тетяна МІРОШНИЧЕНКО